

بررسی علل عدم استقبال دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی منطقه نه از خدمات مراکز مشاوره

ابوالفضل بخشی پور^۱

چکیده

علل عدم استقبال دانشجویان از خدمات مراکز مشاوره ای با استفاده از یک گروه نمونه تصادفی به حجم ۴۷۰ نفر دانشجوی پسر و دختر در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی منطقه نه مورد بررسی قرار گرفت. افراد مورد مطالعه پرسشنامه ای را که بدین منظور تهیه شده بود تکمیل کرده، پس از استخراج پاسخها، عوامل مربوط به عدم استقبال استخراج و با استفاده از آزمون آماری خسی دو (χ^2) مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. نتایج بدست آمده نشان داد که عواملی از قبیل عدم آگاهی از وجود مراکز مشاوره‌ای عدم آشنایی با نوع خدمات مشاوره، مناسب نبودن محل و اتاق مشاوره، هزینه مشاوره‌ای بالا عدم تجربه مؤثر از مشاوره، و عدم اعتماد به متخصصین مشاوره، موجب عدم استقبال دانشجویان از مراکز مشاوره‌ای است.

مقدمه

امروزه مشاوره به عنوان یکی از حرفه‌های یاورانه در زمینه‌های مختلف به ارائه خدمات مختلف روانشناختی می‌پردازد. مشاوره در برخورد با مراجعین سعی و تلاش فزاینده‌ای در جهت رشد فردی و اجتماعی دارد. در بررسی گستره خدمات مشاوره‌ای می‌توان به مسائل مختلف اشاره نمود که در زندگی روزمره هر شخصی مشاهده می‌شود و یا اینکه امکان دارد به دلایل مختلف در زندگی فرد موثر بوده و زندگی وی را تحت تاثیر قرار دهد. از جمله مسائل و مشکلاتی که مشاوره به آن می‌پردازد، مسائل و مشکلات شخصی از قبیل مشکلات رفتاری عصبی، شخصیتی و مسائل و مشکلات اجتماعی مانند روابط بین فردی شخصی در مناسبات اجتماعی و همچنین مسائل تحصیلی، شغلی، خانوادگی، سیاسی، مذهبی و مسائل مشابه آن از جمله مسائلی هستند که مورد بحث و بررسی مشاوره قرار می‌گیرد و در مراکز مختلف از قبیل موسسات آموزشی و غیر آموزشی مانند موسسات بهداشت درمانی به خدمات دهی پرداخته می‌شود. از جمله مراکز آموزشی که خدمات مشاوره‌ای بصورت گسترده در آنها انجام می‌گیرد، مراکز آموزشی عالی است دانشجو به عنوان قشر جوان و در حال تحصیل امکان دارد بدلائل مختلفی از قبیل جدایی و دوری از خانواده، زندگی دسته جمعی خوابگاهی و غیره دچار مسائل و مشکلات شخصیتی و رفتاری، مذهبی، تحصیلی و حتی خانوادگی و اقتصادی گردد. بنابراین مراکز مشاوره‌ای در سطح دانشگاهها با ارائه خدمات مشاوره‌ای سعی در برطرف نمودن مسائل و مشکلات مختلف دانشجویان می‌نماید، تا تسهیلگر روند آموزشی برای فرد بطور انحصار و برای مرکز دانشگاهی بطور اعم باشد. علاوه بر این دانشجویان به عنوان قشر جوان همواره دارای مشکلات خاص خویش می‌باشند این گروه از افراد جامعه

کسانی هستند که مورد آموزش تخصصی برای تصدی امورات مختلف جامعه قرار می‌گیرند، بنابراین دارای انتظارات و نیازهای خاص هستند که از طرفی خود آنها از خود دارند و از طرفی دیگر جامعه نسبت به آنها دارد. این قشر دارای مسائل خاصی از قبیل اشتغال بعد از فراغت از تحصیل، ازدواج و مشکلات اقتصادی است که می‌تواند در روند تحصیل آنها تاثیر منفی گذاشته و باعث اختلال در رفتار و روابط اجتماعی آنها گردد. در این راستاست که برای برخورد صحیح با مسائل و بهبود امور دانشجویی مراکز مشاوره‌ای مأمون امنی برای این گروه از افراد می‌باشد. (منظور گروهی از دانشجویان می‌باشند که بنا به علل مختلف ممکن است دچار مشکل شوند). اما علیرغم وجود مراکز خدمات مشاوره‌ای در مراکز دانشگاهی و همچنین علیرغم اینکه به دلیل شرایط دانشجویان و مسائل خاص دانشجویی ولیکن بنظر می‌رسد استقبال و مراجعه به این مراکز در دانشگاهها چندان چشمگیر و قابل ملاحظه نیست. بر حسب ضرورت در این تحقیق تلاش شده است. دلایل عدم استفاده دانشجویان از این خدمات در دانشگاه شناخته شود و راهکارهای مناسب ارائه گردد. بنابراین موضوع پژوهش عبارتند از: بررسی علل عدم استقبال دانشجویان از خدمات مراکز مشاوره‌ای در واحدهای دانشگاهی است تا ضمن شناسایی عوامل و موانع مؤثر اقدام مناسب انجام گیرد. این عوامل در شش دسته مورد بررسی قرار گرفت که عبارتند از:

۱. آگاهی از وجود مراکز مشاوره

۲. آشنایی با نوع خدمات مشاوره‌ای

۳. محل و اتاق مشاوره

۴. هزینه‌های مشاوره‌ای

۵. تجارب مشاوره‌ای

۶. تخصص مشاورین می‌باشد.

سابقه موضوع

بررسی منابع علمی در رابطه با موضوع نشان دهنده تحقیقات زیادی در مورد موضوعات مشاوره‌ای است.

ال گارلند و برژیت آ. سینجر در تحقیقی در بیمارستانهای کودکان سانتیاگو کالیفرنای آمریکا به بررسی شناخت جوانان از خدمات سرپایی مراکز بهداشت روانی پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده پیرامون مقاصد، اهداف انتظارت، ناکامی‌ها، فواید تجارب، دقت در سلامت روانی نشان می‌دهد که خدماتی که مراجعین دریافت داشته‌اند، رضایت مراجعین را در بر داشته است.

میشل پرولت ال راجرز، پیرلشنز، استفان ساورین در سال ۱۹۹۶ به تحقیقی تحت عنوان موفقیت‌های سرویس‌دهی دست زدند و در این تحقیق به نوع و انتظارات از سرویس‌های رفتاری، سطح رضایت و رابطه میان این متغیرها، در میان ۴۶۴ بیمار با اختلالاتی تحت تاثیر اضطراب و دیگر ناراحتی‌های روانشناختی و اسکیزوفرنی مورد بررسی قرار گرفت بیماران در حالی که سرویس‌های بیماران سرپایی را دریافت می‌کردند تقاضا نامه درخواست بیماران، پرسشنامه رضایت مراجع را کامل کردند. بیماران مبتلا به اسکیزوفرنی و سایر اختلالات کمترین سطح رضایت را نسبت به گروه‌های دیگر با درمانگران را داشتند.

احمدی (۱۳۵۵) در تحقیقی، در مورد فعالیت‌های مشاورین در اصفهان به نتایج زیر دست یافته است.

۱. با وجود اینکه ۶۰ درصد از دانش آموزان مدارس راهنمایی اصفهان تمایل داشتند با فردی در مورد مشکلات و مسائل خود صحبت کنند، اما عملاً به مشاور دسترسی نداشتند.

۲. دانش آموزان بدلیل عدم اعتماد به مشاوران از مشاور کناره گیری و به او مراجعه نمی کردند.
۳. مشاوران مدارس بیشترین وقت خود را صرف اموری غیر از مشاوره می کردند.
۴. ۴۰٪ از معلمان اصلاً اعتقادی به مشاوره نداشتند و ۲۶٪ از مدیران نسبت به تاثیر کارآیی مشاورین دوره راهنمایی دچار تردید و شک بودند.
- ۵- مدرسی در تحقیقی دیگری به بررسی انتظارات دانش آموزان، والدین و مشاور پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داده است که عواملی مانند سن، جنس، وضعیت تاهل و وضعیت ظاهری مشاور از جمله عواملی هستند که در انتخاب وی توسط مراجع تاثیر می گذارند همچنین بر اساس یافته های این تحقیق افراد مشاورانی را ترجیح می دهند که تا سرحد امکان اسرار آنها را حفظ می کنند و به موقع از تماسهای چشمی استفاده می برند و با لبخند خود پیامدهای مثبت پذیرش را منعکس می سازند.

اهداف تحقیق

- در این تحقیق هدف کلی بررسی علل عدم استقبال دانشجویان از مراکز مشاوره ای در واحدهای دانشگاهی بود که در قالب فرضیات ذیل مورد آزمایش قرار گرفت.
۱. دانشجویان بدلیل عدم آگاهی از وجود مراکز مشاوره در دانشگاه برای مشاوره مراجعه نمی کنند.
 ۲. دانشجویان بدلیل آشنا نبودن با خدمات مشاوره ای به مراکز مشاوره مراجعه نمی کنند.
 ۳. دانشجویان بدلیل مناسب نبودن محل و اتاق مشاوره به مراکز مشاوره مراجعه نمی کنند.

۴. دانشجویان بخاطر بالا بودن هزینه مشاوره برای مشاوره مراجعه نمی‌کنند.
۵. دانشجویان بدلیل نداشتن تجربه موثر از مشاوره به مراکز مشاوره مراجعه نمی‌کنند.
۶. دانشجویان بدلیل عدم اعتماد به متخصصین مشاوره برای مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

روش تحقیق

آزمودنیها

آزمودنیها شامل کلیه دانشجویان شاغل به تحصیل منطقه نه دانشگاه آزاد اسلامی با حجمی که بالغ بر ۵۶۸۰۰ نفر بودند که نمونه‌ای به حجم ۴۷۰ نفر از جامعه آماری مورد نظر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بطور تصادفی انتخاب گردیدند. برای انجام این کار ابتدا منطقه ۹ به سه قسمت شمال، جنوب و مرکز تقسیم و از هر منطقه یک واحد دانشگاهی به صورت تصادفی انتخابی گردید. سپس رشته‌های تحصیلی هر واحد گروه بندی و از هر گروه یک رشته تحصیلی بطور تصادفی انتخاب شد و از بین کلاسهای آن رشته باز هم بطور تصادفی تعدادی کلاس در ایام هفته انتخاب شد و پرسشنامه مورد نظر روی آن کلاسها اجرا گردید.

روش و ابزار جمع آوری اطلاعات

در این تحقیق از پرسشنامه به عنوان وسیله جمع آوری اطلاعات استفاده شد. با توجه به موضوع تحقیق و به علت عدم دسترسی به پرسشنامه از قبل تهیه شده از پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید. بدین منظور پرسشنامه‌ای از نوع پاسخ بسته به روش پنج درجه‌ای لیکرت تهیه گردید. برای تهیه پرسشنامه ابتدا با مراجعه به کتب مشاوره و مطالعه متون مربوطه و همچنین با مراجع به کلینیکها و مراکز مشاوره‌ای و مطالعه خدمات اینگونه مراکز، بر پایه اساستنامه و شرح وظایفشان اقدام

به تهیه سؤالات پرسشنامه گردید. سپس برای بدست آوردن روائی محتوایی، سؤالات را به ده نفر از اساتید رشته های مشاوره، روانشناسی و علوم اجتماعی داده تا نظرشان را در رابطه با شکل و فرم تک تک سؤالات و محتوای آنها از لحاظ قابل فهم بودن برای دانشجویان عنوان کنند. سپس فرمهای اولیه سؤالات جمع آوری و ضمن رفع نقایص، سؤالات پرسشنامه تنظیم گردید. در مرحله بعدی فرم اولیه پرسشنامه بر روی نمونه‌ای به حجم ۵۰ نفر از دانشجویان اجرا گردید تا اعتبار پرسشنامه بدست بیاید که بعد از تجزیه و تحلیل اولیه اعتبار آن با آلفای کرونباخ محاسبه گردید و ۸۹٪ بدست آمد با توجه به روائی و اعتبار بالا و قابل ملاحظه‌ای که پرسشنامه مذکور بدست آورد فرم نهایی آن بر روی دانشجویان اجرا گردید. با توجه به فرضیات تحقیق سؤالات در مورد هر فرضیه دسته بندی گردیدند. که این دسته بندی شامل:

الف) سؤال (۱): به سؤال در مورد فرضیه اول تحقیق می‌پرداخت.

ب) سؤالات (۲، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۲۳، ۲۵) به سؤال در مورد فرضیه دوم می‌پرداخت.

ج) سؤالات (۶، ۲۱، ۲۴) به سؤال در مورد فرضیه سوم می‌پرداخت.

د) سؤال (۲۳) به سؤالی در مورد فرضیه چهارم می‌پرداخت.

و) سؤالات (۳، ۴، ۵، ۱۹، ۲۰) به سؤال در مورد فرضیه پنجم می‌پرداخت.

ه) سؤالات (۱۶، ۱۷، ۱۸) به سؤال در مورد فرضیه ششم می‌پرداخت.

روش آماری

به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق از روشهای آماری زیر استفاده

گردید:

(الف) آمار توصیفی

از آمار توصیفی بیشتر به خاطر تلخیص و توصیف داده‌ها با استفاده از جداول توزیع فراوانی و محاسبه شاخصهای مرکزی و پراکندگی استفاده گردید.

(ب) آمار استنباطی

برای مورد آزمون قرار دادن فرضیات تحقیق و تبیین عوامل از آزمون آماری

خی دو (x^2) استفاده گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌های آماری و نتایج

پس از اجرا و جمع‌آوری پرسشنامه تحقیق، داده‌ها استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بدین طریق که پرسشنامه تهیه شده توسط محقق بعد از تعیین روایی و اعتبار آن بر روی نمونه آماری اجرا گردید و سپس پرسشنامه‌ها جمع‌آوری و نمره‌گذاری لازم انجام گرفت تا برای تجزیه و تحلیل آماری مهیا باشند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری مورد نظر از پرسشنامه‌های پاسخ داده شده توسط افراد نمونه آماری، ابتدا با توجه فرضیات آماری سئوالات پرسشنامه دسته بندی (صفحات ۱۰، ۱۱) شدند با استفاده از شاخصهای آمار توصیفی به استخراج و تلخیص داده‌های آماری پرداخته شد، سپس عملیات آمار استنباطی برای اثبات یا رد

فرضیات تحقیق با استفاده از آزمون آماری χ^2 (جدول شماره ۶-۱) انجام گرفت. (در اینجا برای اختصار مطلب فقط به بیان نتایج بدست آمده از روش آماری استنباطی داده‌ها پرداخته می‌شود). نتایج به شرح ذیل بیان می‌گردد.

۱- با توجه به محاسبات داده‌های جدول (۱) χ^2 (خی دو) محاسبه شده $121/16$ از χ^2 (خی دو) بحرانی جدول با $\alpha = 0/01$ و درجه‌ی آزادی دو ($df=2$) یعنی $9/21$ بیشتر است. لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق تائید می‌شود، یعنی دانشجویان بدلیل عدم آگاهی از وجود مراکز مشاوره‌ی دانشگاه برای مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

۲- طبق محاسبات آماری جدول شماره (۲) چون χ^2 (خی دو) محاسبه شده $94/32$ از χ^2 (خی دو) بحرانی در جدول با $\alpha = 0/01$ و درجه‌ی آزادی دو ($df=2$) یعنی $9/21$ بیشتر است لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق تائید می‌شود. یعنی دانشجویان بدلیل آشنا نبودن با خدمات مشاوره‌ای به مراکز مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

۳- داده‌های جدول شماره (۳) بیانگر تائید فرضیه تحقیق می‌باشند. زیرا χ^2 (خی دو) محاسبه شده $9/62$ از χ^2 (خی دو) بحرانی در جدول با $\alpha = 0/01$ و درجه آزادی دو ($df=2$) یعنی $9/21$ بیشتر است بنابراین دانشجویان بدلیل مناسب نبودن محل و اتاق مشاوره به مراکز مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

۴- باتوجه به داده‌های جدول شماره (۴) چون χ^2 (خی دو) محاسبه شده $93/91$ از χ^2 (خی دو) بحرانی در جدول با $\alpha = 0/01$ و درجه آزادی دو ($df=2$) یعنی $9/21$ بیشتر است لذا فرض صفر رد و فرض تحقیق پذیرفته می‌شود یعنی دانشجویان بخاطر بالا بودن هزینه مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

۵- محاسبه داده‌های جدول شماره (۵) بیانگر تائید فرضیه تحقیق می‌باشند همانطور که در جدول مشاهده می‌شود x^2 (خی دو) محاسبه شده $43/76$ از x^2 (خی دو) بحرانی جدول $0/01 = \alpha$ و درجه آزادی دو ($df=2$) یعنی $9/21$ بیشتر است بنابراین دانشجویان بدلیل نداشتن تجربه موثر از مشاوره به مراکز مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

۶- جدول شماره (۶) به تجزیه و تحلیل داده‌های آماری در مورد فرضیه ششم تحقیق پرداخته است که محاسبات بیانگر تائید فرضیه تحقیق می‌باشد. زیرا x^2 (خی دو) محاسبه شده $75/47$ از x^2 (خی دو) بحرانی با $0/01 = \alpha$ و درجه آزادی دو ($df=2$) یعنی $9/21$ بیشتر است. بنابراین دانشجویان بدلیل عدم اعتماد به متخصصین به مشاوره مراجعه نمی‌کنند.

بحث و نتیجه گیری

همانطوریکه بیان گردید با توجه به تحولات اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی جامعه، مسائل و مشکلات مختلف عاطفی، رفتاری و شخصیتی، تحصیلی، شغلی و... گریبان اکثر افراد جامعه علی‌الخصوص جوانان را گرفته است که دانشجویان نیز به عنوان قشر جوان عاری از این مسئله نبوده‌اند اما علیرغم ایجاد مراکز مشاوره‌ای که پاسخگویی مسائل و مشکلات دانشجویان در مراکز دانشگاهی می‌باشند. استقبال از این مراکز چندان چشمگیر نیست بدین سبب محقق به بررسی علل عدم استقبال دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی منطقه ۹ از خدمات مراکز مشاوره‌ای پرداخته است.

نتیجه تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق با استفاده از آزمون آماری (خی دو) x^2 به روی فرضیه‌های تحقیق نشان داد که دانشجویان به دلیل مسائلی از قبیل عدم

آگاهی از وجود مراکز مشاوره در دانشگاه، آشنا نبودن با خدمات مشاوره‌ای، مناسب نبودن محل و اتاق مشاوره، بالا بودن هزینه مشاوره، نداشتن تجربه موثر از مشاوره و عدم اعتماد به متخصصین مشاوره به مراکز مشاوره دانشگاه مراجعه نمی‌کنند.

پیشنهادات

بر اساس نتایج این تحقیق در جهت بهبود خدمات مشاوره‌ای برای استفاده بهینه دانشجویان توصیه می‌شود.

۱. تحقیقات گسترده تر و جامع تری در این زمینه چه در مراکز دانشگاه آزاد اسلامی و چه در مراکز دانشگاه‌های دولتی انجام گیرد.
۲. توصیه می‌شود برای اینکه دانشجویان از وجود مراکز مشاوره‌ای در دانشگاهها آگاهی یابند از شیوه‌های اطلاع رسانی و تبلیغاتی استفاده شود تا دانشجویان آگاهی و شناخت کافی برای استفاده از این مراکز را داشته باشند.
۳. برای اینکه دانشجویان از این مراکز استفاده بیشتری ببرند، توصیه می‌شود، دانشجویان با نوع خدمات مشاوره‌ای که در این مراکز ارائه می‌شوند آشنا شوند.
۴. توصیه می‌شود محل و اتاق مشاوره کاملاً برای دانشجویان شناخته شده باشد و همچنین کاملاً مناسب با معیارهای مشاوره‌ای باشد.
۵. توصیه می‌شود برای جلب اعتماد مراجعین در مراکز مشاوره‌ای از وجود افراد متخصص و مجرب استفاده شود.

جداول

(جدول ۱)

	فراوانی مشاهده شده	فراوانی مورد انتظار	$O - E$	$(O - E)^2$	$\frac{(O - E)^2}{E}$
مخالف	۱۷۵	۱۵۵/۳۳	۱۹/۶۷	۳۸۶/۹۱	۲/۴۹
بی طرف	۵۰	۱۵۵/۳۳	-۱۰۵/۳۳	۱۱۰۹۴/۴۱	۷۱/۴۲
موافق	۲۴۱	۱۵۵/۳۳	۸۵/۶۷	۷۳۳۹/۳۴	۴۷/۲
	۴۴۶				۱۲۱/۱۶

(جدول ۲)

	O	E	$O - E$	$(O - E)^2$	$\frac{(O - E)^2}{E}$
مخالف	۱۶۰	۱۴۷	۱۳	۱۶۹	۱/۱۵
بی طرف	۵۸	۱۴۷	-۸۹	۷۹۲۱	۵۳/۸۸
موافق	۲۲۳	۱۴۷	۷۶	۵۷۷۶	۳۹/۲۹
	۴۴۱				۹۴/۳۲

(جدول ۳)

	O	E	$O - E$	$(O - E)^2$	$\frac{(O - E)^2}{E}$
مخالف	۱۴۵	۱۵۰	-۵	۲۵	۰/۱۷
بی طرف	۱۲۶	۱۵۰	-۲۴	۵۷۶	۳/۸۴
موافق	۱۷۹	۱۵۰	۲۹	۸۴۱	۵/۶۱
	۴۵۰				۹/۶۲

(جدول ۴)

	O	E	O - E	(O - E) ²	$\frac{(O - E)^2}{E}$
مخالف	۹۶	۱۴۸/۶۷	-۵۲/۶۷	۲۷۷۴/۱۳	۱۸/۶۶
بی طرف	۱۰۵	۱۴۸/۶۷	-۴۳/۶۷	۱۹۰۷/۰۷	۱۲/۸۳
موافق	۲۴۵	۱۴۸/۶۷	۹۶/۳۳	۹۲۷۹/۴۷	۶۲/۴۲
	۴۴۶				۹۳/۹۱

(جدول ۵)

	O	E	O - E	(O - E) ²	$\frac{(O - E)^2}{E}$
مخالف	۱۲۹	۱۵۳	-۲۴	۵۷۶	۳/۷۶
بی طرف	۱۱۱	۱۵۳	-۴۲	۱۷۶۴	۱۱/۵۳
موافق	۲۱۹	۱۵۳	۶۶	۴۳۵۶	۲۸/۴۷
	۴۵۹				۴۳/۷۶

(جدول ۶)

	O	E	O - E	(O - E) ²	$\frac{(O - E)^2}{E}$
مخالف	۹۴	۱۴۶	-۵۲	۲۷۰۴	۱۸/۵۲
بی طرف	۱۱۳	۱۴۶	-۳۳	۱۰۸۹	۷/۴۶
موافق	۲۳۱	۱۴۶	۸۵	۷۲۲۵	۴۹/۴۹
	۴۳۸				۷۵/۴۷

منابع و مآخذ

- ۱- اردبیلی، یوسف. (۱۳۷۴)، اصول و فنون راهنمایی مشاوره در آموزش و پرورش انتشارات بعثت، چاپ دوم.
- ۲- احمدی، سید احمد. (۱۳۷۲)، مقدمه ای بر مشاوره، و روان درمانی، چاپ چهارم، انتشارات دانشگاه اصفهان.
- ۳- براهنی، محمدنقی و همکاران. (۱۳۷۰)، واژه نامه روانشناسی و زمینه‌های وابسته، انتشارات معاصر.
- ۴- حسینی، سید مهدی، اصول و روشهای راهنمایی و مشاوره، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
- ۵- حسینی بیرجندی، سید مهدی. (۱۳۷۷)، راهنمایی و مشاوره تحصیلی، انتشارات رشد، تهران، چاپ دوم.
- ۶- حسینی، سید مهدی. (۱۳۷۷)، مشاوره ازدواج و خانواده، انتشارات آوای نور.
- ۷- حقیقی، حسین. (۱۳۷۲)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی دانشگاه علوم تربیتی و روانشناسی.
- ۸- دلاور، علی. (۱۳۷۹)، احتمالات و آمار کاربردی در روانشناسی و علوم تربیتی، انتشارات رشد.
- ۹- دلاور، علی. (۱۳۸۰)، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات رشد.
- ۱۰- زمانی، ربیع الله. (۱۳۷۲)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- ۱۱- سرمد، زهره و همکاران. (۱۳۸۰)، روشهای تحقیق در علوم رفتاری، انتشارات آگاه.
- ۱۲- شرتزر و استون. (۱۳۷۹)، اصول راهنمایی و مشاوره، ترجمه شریعتمداری، علی، انتشارات دریاچه، تهران، چاپ اول.
- ۱۳- شرتزر، بروس نی. (۱۳۶۹)، زندگی تحصیلی - شغلی، ترجمه زندی پور، طیبه، انتشارات فردوس.
- ۱۴- شفیق آبادی، عبدالله. (۱۳۷۸)، راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی، انتشارات سمت.
- ۱۵- شفیق آبادی، عبدالله. (۱۳۶۷)، راهنمایی و مشاوره شغلی و حرفه‌ای، انتشارات رشد، تهران، چاپ سوم.
- ۱۶- شفیق آبادی، عبدالله. (۱۳۷۰)، مقدمات راهنمایی و مشاوره، انتشارات پیام نور.

۱۷- شولسون، ریچارد. (۱۳۷۱)، استدلال آماری در علوم رفتاری. ترجمه کیامنش، علیرضا، انتشارات جهاد دانشگاهی.

۱۸- عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، انتشارات امیرکبیر.

۱۹- کارلسون، جان و همکاران، خانواده درمانی، ترجمه نوایی نژاد، شکوه.

۲۰- گیسون، رابرت و میشل، ماریان (۱۳۷۳)، مبانی مشاوره و راهنمایی، ترجمه ثنائی، باقر.

۲۱- مینوچین، سالوادور. (۱۳۷۳)، خانواده و خانواده درمانی، ترجمه ثنائی، باقر، انتشارات امیرکبیر.

۲۲- مدرسی، هادی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلم تهران، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، ۱۳۷۵.

۲۳- نوایی نژاد، شکوه. (۱۳۷۳)، راهنمایی و مشاوره، انتشارات معاصر، تهران.

۲۴- نوایی نژاد، شکوه. (۱۳۷۶)، مشاوره ازدواج و خانواده درمانی.

منابع انگلیسی

1. John Melod an introduction to counseling 1998.
2. Alan Ear family therapy concepts process and practice 2000
3. Philip Bur nard practical counseling and helping 1999.
4. Donald H.Blocher counseling a developmental Approach 2000.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی